

УДК 316.347-057.875(=161.2)+(=162.1)

Г. О. Кісла

ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ ПОЛЬСКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ: СИМЕТРІЯ ТА АСИМЕТРІЯ СПРИЙНЯТТЯ (ПОРІВНЯЛЬНЕ СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Етнічні стереотипи як об'єкт соціологічного дослідження займають особливе місце в етносоціології. Наявність позитивних чи негативних стереотипів є умовою конструювання і тиражування солідарних чи конфліктних відносин між етнічними групами у просторі однієї країни, або між різними країнами.

Дослідження і креативне конструювання позитивних стереотипів у студентської молоді, які презентують найбільш мобільну і перспективну частину і українського, і польського суспільства, може бути дуже корисною подією у вирішенні геополітичного вибору для України. Box of stereotypes складається з наступних стереотипів: солідарні стереотипи, оціночні, статусні, історичні, політичні, порівняльні, візуальні, стереотипи функціональних образів. В ієрархічному розподілі етнічних стереотипів порівняльні стереотипи мають симетричне розташування. Найбільша дистанція між історичними стереотипами і стереотипами функціональних образів.

Ключові слова: етнічний стереотип, етнічна група, box of stereotypes, соціальні відносини.

Постановка проблеми. Етнічні стереотипи як об'єкт соціологічного дослідження займають особливе місце в етносоціології. Чому так важливо досліджувати етнічні стереотипи? Головне пояснення може бути таким: наявність позитивних чи негативних стереотипів є умовою конструювання і тиражування солідарних чи конфліктних відносин між етнічними групами у просторі однієї країни, або між різними країнами. Українська держава на цей час опинилась в ситуації складного геополітичного вибору. Як показують останні соціологічні дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» і Київського міжнародного інституту соціології (проходили 6-12 березня 2013 р.) українське суспільство диференціюється практично на дві рівні частини. 42.7% респондентів готові проголосувати за вступ до Європейського союзу. 42.1% готові проголосувати за вступ України до Єдиного митного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном [Фонд «Демократичні ініціативи...].

Зрозуміло, що кожен має право на свою думку, яка формується під впливом багатьох факторів, серед яких не останнє місце займають етнічні стереотипи. І в цьому контексті є дуже актуальним дослідження стереотипів сприйняття польськими студентами українців і сприйняття українськими студентами поляків. Конструювання позитивних стереотипів у досліджуваних групах, які презентують найбільш мобільну і перспективну частину і українського, і польського суспільства може бути дуже корисною подією у вирішенні геополітичного вибору для України.

Викладення основних результатів дослідження. Методологічний дискурс про етнічні стереотипи складається з двох концептів. Перший: зміст етнічних стереотипів. Другий: фактори формування етнічних стереотипів.

У. Ліппман, який ввів у наукову роботу поняття «стереотип», пропонував розглядати стереотипи як *упереджені (курсив авт.)* думки, які рішуче керують усім процесом сприйняття [Ліппман, 2004, с. 7-22]. Відомий російський соціолог Л.М. Дробіжева у своїх дослідженнях про етнічні стереотипи виходить з того, що стереотипи – це *приписування (курсив авт.)* якихось рис народу, вони можуть відображати ті чи інші реальності, але в цілому їх неправомірно оцінювати як характеристику народу [Национально-гражданские идентичности..., 2007]. Не зовсім коректно робити узагальнення, але є немало інших дослідників, які розглядають етнічні стереотипи як науковий феномен з «ризиковою змістовністю».

Фактори формування етнічних стереотипів. Український вчений А. С. Баронін, розглядаючи процес формування стереотипів, відзначає, що у людини виникає установка по відношенню до представників іншої етнічної спільності на підставі його досвіду спілкування або вже існуючої установки до даного етносу [Баронин, 2000]. З. В. Сікевич, досліджуючи процес формування етнічних стереотипів, прийшла до висновку, що існують наступні чинники формування стереотипів: порівняння, міжетнічне спілкування і неорганізовані форми передачі інформації, зокрема чуток, приказок, анекдотів [Сікевич, 2008].

У своєму дослідженні, враховуючи презентовані концепти, ми виходили з наступного:

- етнічні стереотипи, це наукове поняття, яке потребує коректної інтерпретації,
- факторами формування етнічних стереотипів є досвід спілкування, порівняння.

Наше дослідження дозволяє пропонувати і такі фактори як візуалізація «іншого» та історична пам'ять.

Дослідження на тему «Етнічні стереотипи польських студентів про українців» та «Етнічні стереотипи українських студентів про поляків» проводилось у межах дослідницької стратегії якісної соціології, методом незакінчених речень: «Поляки для мене це», «Українці для мене це...». Польська респондентська група складалась зі студентів Інституту соціології Люблінського університету імені Марі-Кюрі Складовської; студентів третього курсу соціології UMCS м. Бяла-Подляска; студентів другого курсу соціології Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska в Перемишлі.

Українська респондентська група складалась зі студентів Таврійського Національного університету ім. В. Вернадського (м. Сімферополь), студентів Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Дослідження проводилось у 2010 р.

Метою нашого дослідження є вивчення box of stereotypes для кожної респондентської групи та ієрархічного розподілу етнічних стереотипів польських та українських студентів.

Об'єкт дослідження – етнічні стереотипи у вигляді оцінок, установок по відношенню до представників іншої етнічної групи. Предмет дослідження – ключові поняття, образи і смислові вирази, які виступають як основні елементи сприйняття суб'єктів іншої етнічної спільноти.

Box of stereotypes. Типологізація стереотипів по змісту у нашому дослідженні склалася наступним чином: солідарні стереотипи, оціночні, статусні, історичні, політичні, порівняльні, візуальні, стереотипи функціональних образів. Для нашого дослідження важливо те, що типологізація стереотипів по змісту у польської респондентської групи та в української співпадають практично повністю. Є одна відмінність: українські студенти презентують box of stereotypes «історична пам'ять».

Потрібно відмітити, що по інтенсивності тиражування стереотипів, українські студенти випереджають польських.

Інтенсивність змістовної наповненості box of stereotypes польських студентів виглядає наступним чином.

Стереотипи функціональних образів. Галасливі, люблять пити алкогольні напої у великій кількості, «кричать» на молодіжних вечірках, п'яниці, корумповані митники, люди, що продають сигарети, алкоголь.

Солідарні стереотипи. Брати слов'яни, польський політичний партнер, наші східні сусіди, наші слов'янські сусіди, співорганізатори Євро-2012, близькі сусіди.

Оціночні стереотипи. Цікаві люди, дуже гостинний народ, музичні, бідні люди, скромні. Нація, яка має хорошу кухню. Мають велику культурну спадщину, наприклад, красиві міста, пам'ятники, площі. Легкі люди.

Політичні стереотипи. Це революційна нація. «Помаранчева революція». Нація, яка знає, як боротися за свою свободу. Народ, який прагне стати розвиненою країною, щоб стати членом НАТО і ЄС. Люди, які хочуть реальної демократії в їхній країні, зміцненню зв'язків із Західною Європою, зниження залежності від Росії. Їх держава роздирається на частини, їх держава лежить на перехресті і знаходиться під впливом Росії (матір) і Європейського союзу. Нація, що є ледь відкрита для нових ідей і нових рішень. Вони живуть в країні, в якій постійно змінюється політична ситуація.

Порівняльні стереотипи. Народ, як і будь-який інший. В Україні є дешевші продукти, одяг, ніж у Польщі. Ті ж люди як і ми, такі люди, як і всі інші.

Візуальні стереотипи. Чоловіки ходять у шкіряних чоботях, молоді жінки одягнені дуже зухвало, красиві дівчата, брудні люди, люди зі світлою шкірою.

Статусні стереотипи. Православні, колишні жителі СРСР, мешканці України, літні люди, люди транзитної країни (нафта, газ).

Історичні стереотипи. У них сумна історія, поважають своє минуле, вони традиціоналісти.

Інтенсивність змістовної наповненості box of stereotypes українських студентів виглядає наступним чином.

Солідарні стереотипи. Поляки це наші брати і сестри, братній народ, родичі, сусіди. Країна, яка дає українцям роботу. Партнери по Євро. Партнери. Помічники нам для вступу в ЄС. Роботодавці для українців. Люди, з якими хотілося б потоваришувати. Поляки підняли нам економіку в 1990-х і 2008-2009 рр. Підтримують нашу незалежність. Поляки – народ, який я поважаю.

Оціночні стереотипи. Гостинні, вільні у своєму виборі, спокійні, волелюбні, безконфліктні, не бідні, доброзичливі, добре ставляться до

українців, цікава культура, веселі, незалежні, порядні люди, працьовиті, чудовий народ, кухня смачна, високий рівень життя, успішні.

Статусні стереотипи. Жителі країни близької до України, жителі ЄС, інвестори, європейці, католики, слов'яни, вікно в Європу, члени ЄС.

Політичні стереотипи. Демократи, влада для народу, політична стабільність, політики у них нормальні.

Історичні стереотипи. Цікава і багата історія, історія у нас з поляками спільна, цікавляться історією України, знають добре свою історію.

Історична пам'ять. Війна Богдана Хмельницького, Варшавське гетто, Катинь, шляхта.

Порівняльні стереотипи. Культура у поляків вища, ніж в українців, у поляків інший менталітет, економіка розвинена на багато краще, ніж в Україні, менталітет дуже схожий на наш, схожі на українців, поляки такі ж люди, як і ми, спільного у нас багато. Нація схожа на українців. Польські студенти отримують кращу освіту, ніж українські, історія у нас з поляками спільна, мова схожа на українську, все дешевше, ніж в Україні.

Візуальні стереотипи. Світловолосі, красиві хлопці, дуже красиві люди.

Стереотипи функціональних образів. Президент-слюсар, пиво, хороші товари, одяг, взуття, університетський обмін студентами, мало вживають алкоголю.

Ієрархічний розподіл етнічних стереотипів респондентських груп склався наступним чином (принцип зниження).

Польські студенти

1. Солідарні стереотипи
2. Стереотипи функціональних образів
3. Оціночні стереотипи
4. Політичні стереотипи
5. Порівняльні стереотипи
- Статусні стереотипи
6. Візуальні стереотипи
7. Історичні стереотипи

Українські студенти

1. Оціночні стереотипи
2. Історичні стереотипи
3. Солідарні стереотипи
4. Статусні стереотипи
5. Порівняльні стереотипи
6. Політичні стереотипи
7. Візуальні стереотипи
- Стереотипи функціональних образів

Висновки. Як бачимо, в ієрархічному розподілі етнічних стереотипів тільки порівняльні стереотипи (поляки – такі ж люди, як і ми, спільного у нас багато, нація схожа на українців, ті ж люди, як і ми), мають симетричне розташування. Близько до симетрії знаходяться візуальні стереотипи (красиві дівчата, світловолосі, красиві хлопці, дуже красиві люди). Найбільша дистанція між такими стереотипами: історичні (цікава і багата історія, історія у нас з поляками спільна, цікавляться історією України, у них сумна історія) і стереотипи функціональних образів (університетський обмін студентами, мало вживають алкоголю, люди, що продають сигарети, алкоголь).

Д ж е р е л а:

Баронин А. С. Этническая психология. – Киев : Тандем, 2000.

Липпман У. Общественное мнение. – Москва : Ин-т Фонда «Общественное мнение», 2004.

Национально-гражданские идентичности и толерантность. Опыт России и Украины в период трансформации / Под ред. Л. Дробижевой, Е. Головахи. – Киев : Институт социологии НАН Украины; Институт социологии РАН, 2007.

Сикевич З. В. Социальная психология этнических отношений. – Санкт-Петербург : 2008.

Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dif.org.ua/ua/polls/2013-year/dumka-gromadjan-2013.htm

G. Kisla. *Ethnic Stereotypes Polish and Ukrainian Students: Symmetry and Asymmetry of Perception (Comparative Sociological Studies).*

Ethnic stereotypes are the object of sociological research. They will present an important function for ethnic studies. Positive and negative stereotypes influence to the construction and circulation of solidarity or conflict relations within one ethnic group or between different countries.

Students are a very mobile social group. Also, this group has high perspectives for development. Therefore, the study of ethnic stereotypes of the Polish and Ukrainian students is a condition to take a step into Europe for Ukraine.

Box of stereotypes consists of the following stereotypes: solidarity stereotypes, evaluation, status, historical, political, comparative, visual, stereotype of functional images. The hierarchy of ethnic stereotypes of Polish and Ukrainian students presents symmetry of comparative stereotypes. Historical stereotypes and stereotypes of functional images have a greater distance.

Keywords: *ethnic stereotype, ethnic group, box of stereotypes, social relations.*